

MUSIKA

ELKARRIZKETA

Jon Bandrés Bengoetxea

"La hora azul" programaren zuzendaria. Radio Clásica. RNE.

Elkarrizketa Zubixaren eskutik

Jon Bandrés Bengoetxea kazetaria eta komunikatzailea da, La Hora Azul proiektuari lotua. Bere ibilbidean zehar, informazioaren zorrotasuna eta ikuspegi kritiko eta humanista uztartu ditu. Gaiak sakontasunez lantzeagatik eta errealitate hurbilekiko sentsibilitateagatik nabarmentzen da. La Hora Azul-en bidez, gaurkotasuna, kultura eta memoria soziala elkartzen dituzten elkarrizketa eta hausnarketa guneak sustatu ditu. Elkarrizketa honetan, bere ibilbideaz eta kazetaritzaren egungo erronkez arituko gara berarekin.

Zer oroitzapen lotzen dituzu Donostiako zure haurtzaro eta gaztarotik zure lehen aurkikuntza musikal eta kulturalekin?

Oso gauza desberdinak gogoratzen ditut. Adibidez, urtarrilaren 20 bakoitzean danborra eta barrila jotzea (orden horretan); horretarako asko entseatzen genuen, nahiz eta beti pieza ezagun berak interpretatzen ziren. Udan ere asko ikasi nuen, zarzuela konpainiak etortzen zirenean. Nire ama oso zalea zen, eta lehengusina batek eta biok laguntzen genion. Gaur egunetik begiratuta beste garai batekoa zirudien zarzuela zen, askoz xumeagoa, baina ume baten interesa pizten zuena. Irakurketari dagokionez, eskerrak eman behar dizkiot frantses eskolari, han literaturarekiko eta historiako interesa transmititu baitziguten; eta nire aitari ere bai, oso ondo eta askotariko liburuak aukeratzeko zituelako eta etxean liburutegi interesgarria zuelako, gaur egun nik gordetzen dudana.

Zure hasierako prestakuntza Zuzenbidean izan zen: noiz eta zergatik erabaki zenuen zure ibilbidea kazetaritza kulturalera bideratzea?

Hasieratik Kazetaritza ikasi nahi nuen eta irratitari eta irratik musikari zaletasun handia nion. Nire aitak aholku eman zidan eta konbentzitu ninduen Zuzenbidea ikas nezana, eta gero nahi nuena egin nezakeela, baina berak uste zuen Informazio Zientzietan existitzen ez zen oinarri sendo batekin. Bere aholkuari jarraitu nion, eta karrera amaitu eta sumario bat eskuetan izan nuenean, esan nion hori ez zela niretzat. Bai berak bai nire amak babestu ninduten Madrilen Kazetaritzako Master bat (UAM–El País) egiteko. Inoiz ez naiz erabaki horretaz damutu.

Atzera begiratuta, zer pertsona, leku edo esperientzia izan ziren erabakigarriak musika klasikoa zure bizitza profesionalaren ardatz bihurtzeko?

Telebistan erredaktore gisa hainbat programatan lan egin ondoren (TVE, Antena 3 Jesús Hermidarekin edo Telemadrid), 1999 inguruan Radio Nacional de Españan sartu nintzen, Radio 5ean kolaboratzaile gisa. Han “Música para dos” izeneko saioa egiten nuen, musika arinagoan, herrikoian, ez klasikoan oinarritua. Zuzendariak beste saio bat nahi zuen, egunerokoa, klasikoari eskainia. Fernando Argenteri eskatu zion, baina hark ezin zuen. Beraz, bere ezezkoiari esker amaitu nuen nik egiten. Eta haren lankide Arceli González Campa izan zen gidatu ninduen, liburuak eta grabazioak gomendatuz hasteko. Gero dena berez etorri zen, Radio 5eko exigentzia-maila ez baitzen Radio Clásicokoa bezalakoa. Eta musika kultua gustatzen bazaizu, obra batek beste batera eramaten zaitu; gustatu zaizun interprete batek konpositore berri bat deskubriarazten dizu. Edo poema batek melodia batera eramaten zaitu, eta honek genero oso bat eta konpositore asko ezagutarazten dizkizu...

Radio Clásicoko zuzendari ohia zaren aldetik, nola definituko zenuke gaur egun musika klasikoari eskainitako irratik publiko baten kultur misioa aro digitalean eta komunikazio modu berrien garian? Hobeto funtzionatzen dute grabazioek ala zuzeneko emisioek? Zer ekartzen du formatu bakoitzak?

Galdera oso konplexua da eta uste dut oraindik inork ez duela erantzuna. Badago publiko bat, adin ertainekoa batez ere, gure mezua interesatzen zaiona, musika lehen planoan baina hortik harago ere bai. Denborarekin Radio 3ko eskaintza kulturala entzuten zuten pertsonak Radio Clásicara pasatzen dira. Misioa ondare hori zabaltzen jarraitzea litzateke, modu atseginean, super adituak ez direnak baztertu gabe. Baina zaila da, nahi duzun musika guztia plataformetan aurki dezakezulako, eta irratia entzutea beste istorio bat da, beste belaunaldi batekoa dirudiena. Podcast-ak ere badaude (saio bakoitza amaitzean sortzen ditugunak), eta entzuteko beste modu bat dira, jende gehiagorengana irits daitekeenak. Iraultza bat izan zen, lehen entzuleak ezin baitzuen saio bat berriz entzun, eta orain RNEren emisio artxibo handira edonork sar daiteke.

Zuzenekoaren eta grabatuaren artean, bai saioetarako bai kontzertuetarako, nik pertsonalki lehenengoa nahiago dut. Saioetan, zalantzarik gabe, zuzeneko beste maila bat da, nahiz eta irratik guztietan bi formulak elkarrekin bizi diren behar agerikoengatik. Egiazkoagoa da, komunikazio autentikoagoa. Baina, jakina, mundu osotik UERen bidez eskaintzen diren kontzertu asko daude, eta zuzenekoan grabatutako ikuskizun bat gerora emititzeak ere baditu abantailak, dokumentatzeko eta kontakizuna ondo prestatzeko denbora gehiago ematen duelako.

La Hora Azul-ek oso zigilu bereizgarria du: nola deskribatuko zenuke bere entzuleria eta zer entzuteko modu proposatzen du saioak?

Ez ditut nire entzule guztiak ezagutzen, baina batzuk bai. Badira intelektualak, musikariak, idazleak, marrazkilariak (badugu bat, Da rifé, X-en ia egunero saioaren gai nagusia ilustratzen duena). Oro har, kultura interesatzen zaien pertsonak dira, prestakuntza izan ala ez. Kontatzen dizkiegun istorioetan —lau kolaboratzaile erregularren laguntzaz— literatura mota eta garai desberdinetako istorioen (antzerki-argumentuak ere bai) eta haiekin zerbait komun dutela uste dugun musiken arteko bideak marrazten ditugu. Entzuleek ere esaten digute gonbidatuak elkarrizketatzeko modu hurbilagoa, gizatiarragoa eta akademiko gutxiagokoa gustatzen zaiela; kultura ezagutza erakustaldi bihurtu gabe lantzea, komunikabideetan batzuetan gertatzen den bezala. Rosa Monterok aholkatutakoari jarraituz, elkarrizketatzailearen jakin-minetik abiatzen gara, batzuetan gai xume eta egunerokoez galdetzeko, diskurtso akademiko edo instituzional batek baino gehiago kontatzen digutenak; halakoetatik ihes egin behar dela uste dut, salbuespen oso berezietan izan ezik.

Zer inspiratzen dizu bereziki programan proposatzen duzuen musikaren eta literaturaren arteko gurutzaketak?

Eguneroko lanetako bat da musika bat testu batekin lotzea: artikulua bat, eleberririk baten zatia, Lur Sotuela bezalako idazle batek berriaz sortutako kontakizun bat (euskal jatorrikoa bera ere), edo baita albiste bat ere. Zaila izan daiteke edo erraza, baina batez ere aberasgarria da, bi lan desberdinetatik abiatuta nolabait zerbait berria “sortzen” ari zarela. Testuko hitz bakar batek eraman zaitzake...

Nola integratzen dituzu musika klasikoa beste diziplina batzuekin, hala nola literatura, arte eszenikoak edo pentsamendua, zure saioetan?

Neurri batean aurreko galderan azaldu dut. Lotura ia modu magikoan aurkitzen duzu, intuizioari jarraituz. Eta, jakina, pilotutako esperientziak eta bi munduen ezagutzak errazten dute testu baterako musika aurkitzea edo alderantziz; batzuetan musika hori programatu nahi duzu eta hark beste testuinguru batean sortutako hitz zehatz batzuetara eramaten zaitu. Edozein kasutan, lan sutsua da, eta entzuleek oso landuzat jotzen dute, atzean lan handia dagoela nabaritzen dute. Ez dut ahaztu nahi RNEren Artxibo handia (eta han lan egiten duten lankideak), hitz eta musikazko benetako altxorak daudelako, beste irrati batek maila horretan ez duen ondare historikoa.

Óscar Valero arkitekto eta artistak Bachen partiturak margolanen bidez interpretatzen ditu: nola ikusten duzu kultura klasikoaren eta gaur egungo beste adierazpen artistiko batzuen arteko elkarrizketa hau?

Liluragarria. Eta ez da bakarra. Eduardo Chillidarentzat eta beste sortzaile askorentzat musika laguntzaile eta espazioa eta denbora ikertzeko hari gidari izan da. Bestalde, garai guztietako musikan —eta bereziki garaikidean— ohikoa izan da obra plastiko batetik abiatuta musikalki sortzea; hor dago, adibidez, Morton Feldmanen Rothko Chapel. Orain zuekin hitz egiten dudala, gogoratzen dut gutxienez bi obra musikal daudela Arantzazuko Basilika bezalako monumentu garrantzitsu batean inspiratuak. Bata Arturo Duo Vitalen Benedicta oratorioa da, eta bestea organorako obra bat, Cripta, uste dut eskultoreak berak konposatua.

Uste duzu Euskal Herrian behar bezala zaintzen ari direla musika klasikoa eta kultura, bereziki gazteen artean?

Egia esan, urte asko daramatzat Madrilen bizitzen eta ez dut nahikoa ezagutza alderdi zehatz horri erantzuteko. Bai sentitzen dut musikarekiko interes handia dagoela; hala badakit. Hezkuntzaren gaia, ordea, zintzoki, ez dakit. Oro har, Espainia osoan dirudi gazteek (salbuespenak salbuespen) ez dutela aurreko belaunaldiek izan zuten bezain prestakuntza zabal eta askotarikoa, nahiz eta, adibidez, Erasmus bezalako aukerak izan dituzten. Zaila da ulertzen, hizkuntza gehiago ikasteko eta Europa osoan ikasketak jarraitzeko aukera izan dutela kontuan hartuta.

Radio Clásica bezalako irrati batean, zer leku dute Aita Madina edo Juan Crisóstomo de Arriaga bezalako figurek?

Programa bakoitzean musika aukeraketa librea da. Nik pertsonalki, Europako musikara gehiago jotzen dudanez, nolabait “behartu” egiten dut neure burua Espainiako musikari tarte bat gordetzera. Eta horren barruan, arrazoi askorengatik, euskal musikak leku nabarmena du. Aipatutako konpositoreek eta beste batzuek —Aita Donostia, Escudero, Garbizu, Guridi, Almandoz, Aranbari eta Sorozábal— entzuten dira eta kontuan hartzen dira bai Radio Clásicako saioetan bai kontzertu-programetan, ez bakarrik Euskal Herrian.

Euskal Herrian talentu musikal berriak agertzen ari al dira ikusgarritasun handiagoa merezi dutenak?

Arrazoi familiarrengatik gehiago ezagutzen ditut (nahiz eta elkarrizketatu ere egin ditudan) jada sendotutako figurak, hala nola Ramón Lazkano konpositorea edo Josu Okiñena pianista; talentuduntzat eta laguntzat ditut. Azken hilabete honetan, Gasteizko Aurelio Viribay pianista dela medio, bi euskal interprete oso interesgarri ezagutu ditut: Naroa Intxausti, Bilboko sopranoa eta opera abeslaria, eta Luken Munguira, Pasaiaiko tenorra, Viribayrekin euskal kantak grabatu dituen lehen aipatutako konpositore batzuenak. Emaizta hunkigarria eta bikaina da.

Abesbatzen musikak sustrai sakonak ditu Euskadin: zer garrantzi du zuretzat, pertsonalki eta profesionalki? Aitortzen al dira jada hil diren tenoreak, hala nola Carlo Munguia, eta gaur egungoak, Donostiako Xabier Anduaga edo Bergarako Carlos Garitano, edo Oñatiko Aitor Biain bezalako zuzendariak?

Uste dut Xabier Anduaga ia guztiok ezagutzen dugula, eta nazio-mugetatik harago ere bai. Interes handiz ezagutuko nuke Aitor Biain eta elkarrizketatuko nuke, abesbatza desberdinen buru egindako lanagatik. Zintzoa izanik, noizean behin abesbatza-zuzendariekin harremanetan jartzen garen arren, normalean ez gara horrenbeste sartzen arlo horretan; gauza bera gertatzen da zarzuelarekin, badiarelako beste saio espezializatu batzuk.

Pertsonalki, konta dezaket Lucia Gómez donostiar sopranoaren ahotsak —senide baten hiletarako harremanetan jarri nintzena— une zail hartan entzun zuten guztiak hunkitu zituela.

Zer balio du zuretzat orkestrak, fundazioak edo kontzertu-zikloak bezalako kultur erakundeekin lankidetzak?

Funtsezkoa da lankidetzan aritzea. Haiiek laguntzen digute ekoizpen eta interpreteekin harremanetan jartzen. Zerbitzu publiko gisa, elkarlana ezinbestekoa da. RCko zuzendari gisa, 2024an Juan March Fundazioarekin 30 urteko lankidetzak ospatu ahal izan nuen. Hainbat saio berezi zuzenean zuzendu nituen, emanaldi musikalekin, eta egiaztatu ahal izan nuen bi erakundeen arteko lankidetzak publiko-pribatua eredugarria dela.

Zer aholku emango zenieke gaur kultura komunikatu nahi duten gazteei, hain aldakorra den testuinguru honetan?

Lehenengo aholkua lehen aipatu dudana da, eta Rosa Monterok berriki eman zidana: jakin-mina (elkarrizketa bati heltzeko eta orotarako). Bigarrena, pertsonalagoa: zuri obra, gai edo pertsonaia bat gustatzen bazaizu, abantaila duzu entzuleari ere gustatzeko. Zure lana zure interesa transmititzea da. Azken batean: utzi zeure buruari senari eta irizpideari jarraitzen.

